

Vesilahden Laukko — Linna, kartano, koti. Archaeologia Medii Aevi Finlandiae IV. Toimittanut Kari Uotila. Kirjoittajat: Kari Uotila, Elias Härö, Liisa Lagerstam, Terttu Lempiäinen, Kirsi Majatie, Marianna Niukkanen, Georg Haggrén, Leena Venhe, Jan Wahlberg ja Päivi Hakanpää. Turku 2000. 160 sivua.

Julkaisu Laukosta on sarjassamme toinen keskiajan kartanoiden arkeologisiin tutkimuksiin keskittyvä teos. Helsingin yliopiston arkeologian ja taidehistorian opiskelijoiden Sukka-projektin tutkimukset Perniössä julkaistiin vuonna 1997 teoksessa *Perniö, kuninkaan ja kartanoiden pitäjä* (toim. Marianna Niukkanen). Kartanoarkeologia ja yleensäkin maaseudun keskiajan arkeologia on siten varsin nuorta. Laukon tutkimukset aloitettiin vuonna 1989, Perniön hieman myöhemmin. On erittäin ilahduttavaa, että tuloksia julkaistaan pian kenttätöiden jälkeen. Tämä on hyvin tärkeää alan kehityksen kannalta, muut maaseudun tutkimukset saavat näin hyvää vertailupohjaa sekä ihan kaivausten käytännön tasolla, aineiston ajoittamisessa ja tutkimusproblematiikan kehittämisen kannalta. 1990-luvulla kartanokaivauksia on tehty Siuntion Suiussa, Maskun Kankaisissa ja hämäläisessä kartanoissa Valkeakosken Jutikkalassa. Muista viimeaikaisista keskiajan maaseutututkimuksista voidaan mainita Sotkuman Polvijärven kaivaukset ja Turun yliopiston tutkimukset Raision Mullin myöhäisrautakautisella/varhaiskeskiaikaisella asuinpaikalla sekä karjalaisen kylän kaivaukset Uukunniemellä.¹ Pirkanmaan ja Hämeen osalta Laukko-tutkimus on päänavaus. Em. Jutikkalan tutkimukset ja osaltaan myös

käynnissä oleva Rapolan tutkimusprojekti varmasti hyötyvät käsillä olevasta julkaisusta.

Kirja jakaantuu kahteentoista artikkeliin. Kari Uotilan saatesanoissa ja Elias Härön artikkelissa hahmotetaan Laukon tutkimushistoriallisia ja kulttuurihistoriallisia lähtökohtia. Laukkohan oli piispa Arvid Kurjen syntymäpaikka ja se on liitetty Elinan surmavirren tapahtumapaikaksi. ”Tutkimukset” alkoivat varhain. Kartanon omistaja kaivautti maallaan olevaa rautakauden kalmistoa ilmeisesti jo 1860-luvulla. Laukon tutkimuksissa tämä perinne on nyt jatkunut, mutta paremmissa merkeissä. Tutkimukset aloitettiin maanomistaja Juhani Lagerstamin aloitteesta, ja hänen perheensä on ollut mukana tutkimustyössä. Tällainen yksityishenkilöiden kulttuurityö on juuri sitä, mitä nykyaikana tarvitaan. Saatesanoista käy ilmi, että myös tutkijat ovat tehneet projektissa paljon talkootyötä. Tästä kiitos ja tulisikin muistaa, että paljon alan kehitystyöstä tehdään itse asiassa yksityisluontoisesti.

Pääpaino kirjoituksissa on luonnollisesti arkeologisissa tutkimuksissa. Uotila esittelee projektin tavoitteet, kaivauksen etenemisen ja havaitut rakenteet. Yksi päätavoitteista oli löytää 1700-luvulla palaneen päärakennuksen jäänteet, mutta moninaisten etsintämenetelmien käytöstä huolimatta sitä ei voitu varmuudella paikantaa. Tutkimukset painottuivat poikkeukselliseen suureen kivikellariin ja sen läheisyyteen. Rakenteita, jotka viittaavat lähinnä puurakennukseen, dokumentoitiin. Löytöaineisto oli runsas ja monin osin poikkeuksellinenkin. Yleisimpiä löytöryhmiä edustavat keramiikka ja lasiaineisto, joista Marianna Niukkanen ja Georg Haggren kirjoittavat. Erikoisempia löytöryhmiä ovat kaakeliaineisto ja majavanhänäkattotiilet, joita käsitellään Kirsi Majatien ja Leena Venheen artikkeleissa. Lisäksi löydettiin rahakukkaro, joka sisälsi 80 rahaa. Löytö on poikkeuksellinen Suomessa. Pekka Sarvaksen tutkimusten mukaan rahakätkö olisi tehty 1500-luvun alkukymmeninä.

Esineanalyysit ovatkin kirjan hyödyllisintä antia. Uraauurtava keskiajan maaseutuarkeologinen tutkimus tarvitsee kaiken mahdollisen saatavissa olevan tiedon kehittyäkseen. Haggrenin, Niukkasen, Majatien ja Venheen artikkeleissa on myös melko laajasti käsitelty kunkin materiaaliryhmän taustoja ja liittymistä omiin kulttuuriyhteyksiinsä. Kaikki artikkelit ovat varmasti opettavaista lukemista esimerkiksi alan opiskelijoille. Erityisesti Majatien artikkeli on tässä mielessä hyvä. Kaakeliuuneja käsitellään siinä monelta kannalta. Mm. kaakelien teknologinen kehitys ja tyylihistorialliset liittymäkohdat käsitellään seikkaperäisesti. Myös Venheen artikkeli majavanhänäkattotiilistä on opettavainen. Keramiikkaa ja lasia koskevat artikkelit ovat myös aina tervetulleita, nämä ryhmät yleisinä löytöryhminä ovat usein avainasemassa kohteiden ajoittamisessa.

Terttu Lempiäisen makrofossiileja käsittävä artikkeli on esimerkki oikeaoppisesta ensijulkaisuista. Siinä esitellään aineisto ja liitetään se alueelliseen ja historialliseen kehykseensä, ja mikä tärkeintä materiaali esitetään myös määrällisesti taulukoituna. Samaa linjaa noudattelee myös toinen luonnontieteellinen tutkimus, Jan Wahlbergin keraamisen aineiston pixe-analyysistä. Hänen aineistossaan oli Laukon lisäksi näytteitä Kuusiston linnasta ja Aboa Vetuksen kaivauksilta Turusta. Tulokset vahvistavat Venheen oletusta, että Laukon kattotiilet olisivat tuontia. Wahlbergin artikkelin yhteyteen olisi toivonut havaintomatriisia koko tutkimuksen tuloksista. Tämä koskee oikeastaan myös löytöaineistoa kokonaisuudessaan. Jotta tuloksia kyettäisiin arvioimaan, olisi hyödyllistä voida suhteuttaa niitä tietoihin koko aineistomassasta. Yksinkertainenkin taulukkomuotoinen kooste olisi soveltunut hyvin kirjan luonteeseen kohteen ensijulkaisuna.

Kirjan alussa on Liisa Lagerstamin artikkeli ”Kurkien Laukko”, jossa hän maalaa värikkään kuvan kartanon omistajasuvun vaiheista aina 1400-luvulta 1700-luvulle pyrkien yhdistämään historiallisten lähteiden tietoa kaivausten tuloksiin ja kulttuurihistoriallisiin yleisiin kehityslinjoihin. Erityisen kiinnostavia ovat historian lähteet konkreettisesta aineellisesta kulttuurista. Näistä mainittakoon mm. Per Brahen vierailun aikainen ruokalista ja perunkirja vuodelta 1677, jossa rakennuksiakin kuvataan melko yksityiskohtaisesti. Myös Niukkanen käsittelee perunkirjaa oman artikkelinsa yhteydessä. Suoria liittymäkohtia arkeologisen aineiston ja perunkirjan välillä ei juuri saada, mutta ne täydentävät toisiaan. Olisikin ehkä ollut kiinnostavaa käsitellä näitä aineisto- ja lähderyhmiä vielä erikseen esineellisen kulttuurin kokonaisuuden kannalta. Näin saataisiin vielä yksi tärkeä tieteenala, nimittäin kansatiede, mukaan keskiajan ja historiallisen ajan maaseutututkimukseen. Ehkä tämä aihepiiri motivoituu tutkimusten ja aineistojen lisääntyessä.

Lopussa ovat Päivi Hakanpään artikkeli rautakauden Laukosta ja Kari Uotilan yhteenvetävä artikkeli. Laukon kohdalla on merkittävää, että se sijaitsee keskellä vanhaa rautakauden asutusta. Tilanne on sama esimerkiksi Jutikkalan kartanossa ja Rapolassa Hämeessä, mutta Varsinais-Suomessa ja ilmeisesti Uudellamaallakin kartanot sijaitsevat usein vanhan rautakaudelta periytyvän asutuksen ulkopuolella. Valitettavasti Laukon alueella on tehty niin vähän rautakauden tutkimuksia, ettei kovin pitkälle meneviin johtopäätöksiin päästä. Olisikin kiintoisaa, jos jatkotutkimuksissa saataisiin lisätietoa siitä, onko kartanonmuodostuksella ja vanhalla rautakauden asutuksella ollut yhteyttä. Loppuartikkelissaan Uotila sijoittaa Laukon yleisempään rakennus-arkeologiseen kehykseen keskiaikaisten kivitalojen yhteyteen pohtien mm. Laukon rakentamisaikaa. Kaivauksissa saatiinkin ajoituksellisia kiinnekohtia kuten 1510-luvun rahakukkaro, mutta onko sen

stratigrafinen suhde kellariin ja erityisesti mahdolliseen kivitaloon riittävän selvä kuten Uotila antaa ymmärtää kivrakennuksesta kirjoittaessaan? Kuten hyvän ensijulkaisun tuleekin, kirja herättää paljon kysymyksiä. Toivottavasti niin Laukkoa kuin muutakin maaseutua koskevat arkeologiset tutkimukset jatkuvat ja saavat vielä lisää pontta.

Muutama sana vielä kirjan ilmiasusta. Se noudattelee asiallista, perinteistä tutkimuskirjallisuustyyliä, jota tietysti säätelevät sarjajulkaisun yhtenäisohjeet. Karttojen ja kuvien taso on hyvä. Niistä kartoista, joissa oli käytetty Maamittauslaitoksen karttoja pohjana, en löytänyt viitteitä. Kari Uotilan tekemät tietokonemallinnokset kaakeliuuneista, tiilikatosta ja Laukon pihapiiristä keskiajalla ovat tutkimustulosten ohella kirjan parasta antia. Kyllä asiat avautuvat alan ihmisellekin huomattavasti paremmin, kun ne havainnollistetaan kunnolla. Laukko-kirja on myös hyvin sopiva ns. suurelle yleisölle, jolle se on ilmeisesti osittain tähdättykin.

¹ Katsaus historiallisen ajan arkeologiasta 1900-luvulla Suomessa: Karim Peltonen, Georg Haggrén, Marianna Niukkanen, Den historiska arkeologin i Finland under 1900-talet *META: Medeltisarkeologisk tidskrift* 1/2000.

Aino Nissinaho, FK

Tampereen museot, Maakunnallinen yksikkö, PL 487, 33101 Tampere.